

PLATONSKA LJUBAV BRAČNIH DRUGOVA

Dr Jordan KUNICIC

Slučaj formulira udata žena. Udala sam se, govori ona, svjesna svih dužnosti žene, majke i domaćice. Prihvatila ih drage volje. Međutim, iz mog srca nikada nije iščezla nježna ljubav kojom sam bila obuzeta u mladosti, i to prema mužu moje prijateljice. Prema njemu sam tako nježno raspoložena da uzdržim kada ga opazim. Još i više: ne mogu se sa svojim mužem ni sjediniti u tjelesnoj bračnoj ljubavi ako ne mislim ili ne dozivam u sjećanje »nesuđenoga«, koga još uvijek nježnim srcem ljubim. Zašto sam se udala? Nagnale me prilike i neprilike. Setala sam često sa svojom prijateljicom, tako sam dolazila ujedno u kontakt i s njime. On je uzeo nju, a ja sam pošla za mog sadašnjeg muža. Mogu li biti mirne savjesti što »nesuđenog« volim nježnim i žarkim srcem, a sadašnjeg moga muža više službeno. Ponavljam: obavljam koliko mi je moguće sve dužnosti prema svome mužu i kao majka i žena i domaćica.

ODGOVOR

Pretpostavimo da se kod ove žene ne radi o nekom defektu više psihopatološke naravi. Uzmimo slučaj kao moguću ili stvarnu činjenicu. Možemo li ga doktrinalno analizirati? Naći neka načela za rješenje? Smjernice ispovjedniku za praksu?

Slučaj je moguć. Ako ne stereotipno ili po nekom »receptu«, barem u mnogim svojim elementima. Moguće i u svim elementima. Mnogo puta žena se uda »silom prilika«. Tada vanjski okvir ne odgovara unutarnjem raspoloženju. Možda glumi, nanosi sebi silu, pa traži kompenzaciju za tu inhibiciju na razne načine. Zar u tom slučaju ne može i platonska ljubav prema »nesuđenomu« biti kao neki nadomjestak ili surogat ili način kompenzacije?

Platonska ljubav. Razni pisci ovaj pojam počesto rastežu. Ipak, neke ga bitne komponente u svim tim shvaćanjima redovito karakteriziraju i platonsku ljubav predočuju kao zasebni fenomen.

Srodan je taj pojam erotskoj ljubavi, donekle se s njom i poklapa. Poznato je da se eros ili erotska ljubav, psihička ljubav, rađa u pubertetu. Pubescens traži neki psihički kontakt s drugim bićem. Sanjarenje, idealiziranje i sl. predstavlja za njega »iživljavanje«, pruža mu neko za-

dovoljstvo. Ako taj eros ili psihička ljubav pređe u veneričku ili seksualnu, ideal se ruši ili umanjuje, snovi se raspršuju. U braku, osobito u kršćanskom braku, u milosnom ozračju, eros se uzdiže na viši stupanj, on oblači ruho bračne agape.

Šta je dakle ta platonska ljubav? Obično se pod tim izrazom razumijeva ona neka prirodna sklonost, privrženost osjećaja jedne osobe prema osobi drugog spola. Ta veza nastaje na bazi spoznanja njene ljepote, dražesti, vrlina, odlika čudi, a bez veneričnih prohtjeva. Svojstvo je erotike da se psihička ljubav naglašuje na račun somatske ljubavi. Time bi erotika bila kao neko oduhovljenje seksualnog života. Kako je pak Platon erotiku shvaćao kao ljubav prema idejama i želju za spoznajom, stvorio se izraz »platonske ljubavi«. Ova se kod nekih pisaca de facto poistovjećuje s erotskom ljubavi, za razliku od seksualne ili venerične.

Krivo bi bilo misliti da erotska ili platonska ljubav ne odzvanja i u sjetilnoj sferi. Dapače, posve je prirodno da i sjetilna sfera doživljava neke vibracije, ugodne osjećaje, emocije. To pretpostavlja istinu da je moguće odijeliti sjetilnu sferu od seksualne ili venerične. Svakako, to je lakše na području drugih osjećaja, dok je to na području seksusa teže, mnogo teže.

Neki tu mogućnost niječu. Ne mislim da misle ispravno. Ima jednostavnih, pjesničkih, zanesenih duša. Ima ih koji se hrane i zanose onim »vječno ženskim«, barem neko vrijeme. A svima nam je poznato da su postojala »sveta prijateljstva« između osoba različitog spola. Reći ćeš da su to iznimke. Dobro, ali iznimke dokazuju barem mogućnost činjenice, iako u isto vrijeme i njenu rijetkost. Malo ima arških župnika i Filomena! Jer nije lako biti ni arški župnik ni Filomena.

Pretjeranosti. Među najteže idejne nastranosti ubrajamo mišljenje nekih teoretičara o slobodnoj ljubavi. Pozivaju se na »sveta čovječja prava«. Među ta prava ubrajaju i slobodu ljubavi. Nagoviještaju nestanak braka, jer da brak veže čovjeka za čitav život, a to nanosi silu njegovoj slobodi.

Razumljivo da kršćanstvo neće nikada prihvatiti slične teorije. Pa iz samog naravnog gledišta moramo reći da bi ta teorija dovela individualizam do primata, i to protiv interesa bračnih drugova i čovječanstva. Brak jedino u stabilnosti može omogućiti čovjeku afirmaciju njegove osobnosti. Ali o tome se raspravlja na drugom mjestu. Ovdje je dovoljno reći da treba razlikovati slobodu od slobodine, odnosno slobodu niskog ili nagonskog izživljavanja i slobodu dostojnu čovjeka. Takva sloboda za čovjeka znači plemenitost, poziv, svetu dužnost da svoja djela u spontanosti uskladi sa zahtjevima višeg oblika života.

Uostalom, slična teorija poznata je od starine. Govori se da se je najviši stupanj erotske ljubavi pokazivao u životu starih Grka. Njihov eros kao da je sadržavao pozitivni stimulans za osobno uzdizanje. Možda im je služio za odgajanje neke samosvijesti, ali ta je samosvijest sinonim za apsolutnu autonomiju. Takav eros zadovoljava pojedinca. To nije ljubav koja se rascvjetava u davanju sebe drugome, nego ljubav koja se više samoživno vraća na odlazni ja.

Iz ove refleksije može se zaključiti da je pretjerano misliti da je danas mogućnost platonske ljubavi očitija nego prije. Rekao bih da se danas pod taj izraz skrivaju razni oblici niže ljubavi, venerične ljubavi, ali teško je reći da je danas vrlo raširen autentični pojam erotske ljubavi. Nije lako sačuvati Eros od Venere. Vjerujem da će panseksualisti ili obožavatelji tijela pronalaziti uvijek razne »razloge« kako bi opravdali prevlast biosfere i seksusa nad noosferom i duhom, ali dokazna snaga tih razloga uvijek će biti u pitanju. Iza svih tih »opravdanja« krije se ponajčešće samo robovanje tijelu, seksusu, Veneri. A Venera ne dopušta smireno i objektivno rasuđivanje.

Pogibelj platonske ljubavi. Neka psiholozi proučavaju da li i u kojim uvjetima može izvan braka koristiti ili štetiti postojanje platonske ljubavi u čovječjem srcu. Možda će opaziti da platonska ljubav izvan braka odvraća čovjeka od ozbiljnijih poslova. Nije isključeno da će konstatirati kako takva pojava unosi u čovjeka neku neravnotežu, nespokoj, nered. Kao kršćanski mislilac moram reći da se i u vanbračnoj erotici najveća pogibelj nalazi u »zakonu pada«. Taj zakon pada stupa lako u akciju. Koje ga sile pokreću? Zakon slabosti s jedne strane i snažni zakon atrakcije s druge strane. Pogibeljan položaj!

Govorimo o platonskoj ljubavi bračnog druga. Recimo da žena o kojoj govorimo daje tijelo svome mužu a srce drugoj osobi. Recimo kratko s jednim misliocem: »Platonski ljubavnici zaista zaboravljaju da je ljubav fizika prije nego sanjarenje« (Remy de Gourmont, kod J. Matošić: *Leksikon mudrosti*, str. 181). Težina tijela povući će vrlo lako na svoju stranu, duh će pasti u ropstvo.

Normalno je reći da žena u našem slučaju ne može živjeti u prvoj ljubavi ni prema mužu ni prema djeci. Prava ljubav je cjelovita. Ona se dokazuje vanjskim djelom, postupcima. Kako može reći da uopće ljubi svoga muža, kada mu se daje samo podređenim dijelom svoga bića, samim tijelom? I ona živi u neprirodnom stanju, razdijeljena je.

Posljedica toga stanja može biti samo postepeno slabljenje bračne veze. Vjerojatna će ona pameću i srcem češće »letjeti« do onoga koga nježno voli. To će se očitovati na jedan ili na drugi način. Ona će ulaziti u sebe; vrlo lako će osjećati dosadu, osamljenost, ili će barem doći do izražaja podvojenost.

Uvijek ostaje glavna pogibelj: preljuba djelom. Svaka je ljubav kao teret koji vuče nizbrdo. Ljubav je atrakcija na djelu. Teško da ostane samo psihička. Zar je zbilja lako da ta žena, glumeći superiorni tip, donekle anđela, ne svrši u niže sfere izdajstva? Prema tome, sa skepsom se prihvaća izlaganje te žene. Teško je shvatiti kako ona može biti korektna u svemu prema mužu i djeci a u isto vrijeme tako nježno i toplo voljeti drugoga.

Crkveno učiteljstvo. Pijo XI, da počnemo tek s njim, naglašava kako svaka bračna ljubav mora biti cjelovita. Ta ljubav je vjernost. Ona traži da bračni drug ne uskraćuje svome partneru ništa što traži pravo shvaćen bračni ugovor. Oboje je dužno izgrađivati se u punog čovjeka.

Ima ih, opominje Pijo XI (u »Casti connubii« od 31. XII 1930), koji misle da treba promijeniti zastarjelo mišljenje o monopolu bračne

ljubavi. Neki promiču prijateljavanje bračnih drugova s drugim osobama.

Razumije se da Papa to mišljenje ne prihvaća. Treba pogledati u prirodu, nastavlja Papa, da se uvidi kako je ta izmišljotina isprazna i sramotna. Bog je davno proglasio zabranu: »Ne čini preljuba« (Izl 20, 14). Krist je s mnogo intuicije rekao: »Svaki je onaj koji s požudom pogleda ženu već u svom srcu s njome učinio preljub« (Mt 5, 28). Ovim je jasno naglašena vrijednost unutarne i vanjske ravnoteže. Naglašeno je da zakon Kristov regulira i nutrinu: misli, želje, osjećaje. A platonska ljubav spada upravo u to područje.

Suvišno je pozivati se na izmijenjene prilike. Vječna se istina ne mijenja s prilikama. Ona vrijedi za sva vremena, za sve prilike. A to je istina o totalnoj ljubavi i vjernosti bračnih drugova. U sinhroniziranom davanju osjećaja, možemo reći: u monopolu bračne ljubavi. Taj monopol ne šteti ni oca ni majku (Mt 19, 5), jer se daje prvenstvo bračnom drugu. Kompromisa ne može biti.

Izravnije se na pitanje osvrnuo Pijo XII. On zna kako se u romanima i pjesmama uzdiže »sjedinenje srdaca« ili neka »srodnost zvijezda« i jedinstvo »bršljana oko debla« i sl. To su za njega isprazni i iluzorni aforizmi, jer narav oštećena iskonskim grijehom mnogo je teža od tih varivih iluzija.

Kako ocjenjuje platonsku ljubav? Ona je vrlo često samo preludij kojim započinje ili veo kojim se pokriva nedopušten i nečist osjećaj. Doista, prirodne simpatije nijesu po sebi vrijedne osude, ali treba imati pred očima zakon pada, tj. sklonost da iz psihičke sfere čovjek pređe u veneričnu. Osim toga, treba imati na umu i zakon povezanosti ili psihičke cjeline, po kojemu su duševne snage u povezanosti, pa se prelazi od misli na osjećaj, od osjećaja na volju, od volje na djelo, i izdajstvo je gotovo.

Papa konstatira jasnu činjenicu: združivati se s drugim, pa i samo u unutarčnosti srca, neminovno uključuje udaljivanje od onoga s kojim se mora potpuno sjedinjavati. Sjedinjujući se u srcu s drugim, stvaraju su neminovni kompleksni kontradikcija, iritiranja, opozicije i preziranja prema onomu s kojim bi morala živjeti u slozi i potpunoj ljubavi. Za ženu o kojoj govorimo može se reći da je pameću osvojena od drugoga a srce da joj je krenulo s puta zadane riječi. O svemu tome vidi djela Pija XII, sv. IV, str. 267.

Radi li se o preljubu? Moralisti, kao Noldin (*De sexto*, br. 19) ubrajaju platonsku ljubav u mentalni ili društveni preljub. Njegov je zaključak posve u skladu s naukom enciklike *Casti connubii*. Poteškoća je u izloženom slučaju u tome što žena tvrdi da ona ne uskraćuje svome mužu ljubav, ali da ona ne može zapovijedati svom afektivnom tonu, koji vibrira za onog »nesuđenog«.

S jedne strane, za nas vrijedi načelo o bračnoj ljubavi koja ne trpi suparnika. Bračni se drugovi moraju upotpunjavati. Jedan se drugome davaju u punom smislu; oni su »una caro«. Jedinstvo tijela mora biti znak i jedinstva duša. Zato su se i združili u zajednicu života.

S druge strane, žena o kojoj govorimo ne smije prenositi na drugoga svoju ljubav tako da pri samom svom »davanju« mužu unosi dru-

goga u to psihosomatsko ujedinjenje, jer ovo je određeno samo između bračnih drugova, i to u smislu totaliteta, integralno.

Žena je rekla da ni spolno sjedinjenje s mužem ne može realizirati ako se ne sjeća »nesuđenoga«. Znači li to da se ona disponira i na orgazam ili veneričnu slast maštajući ili predočujući sebi toga drugoga? Iz tih riječi dalo bi se zaključiti da je u njenoj platonskoj ljubavi uključena i venerična. Time ona stupa na zabranjeno područje, tj. počinje preljubnu ljubav.

Ne niječe se mogućnost da koji bračni drug i u bračnom sjedinjenju predoči sebi ljepotu druge osobe kao sredstvo dispozicije protiv frigidnosti, ali to je više nego pogibeljno, a sa psihološke strane vrlo teško ostvarivo. Razlog je uvijek isti: zakon atrakcije i jakost spolnog nagona. Je li doista ostvariva tako snažna moć apstrahiranja ljepote određene osobe koju nježno ljubi od stvarnog udjela te iste osobe na ženu veneričnu funkciju?

Zaključak. Ispovjednik će iz pričanja žene lako otkriti da li ljubav žene prema drugoj osobi uključuje ne samo platonsku ljubav nego i preljubnu. Ako je žena doista neko posebno pjesničko biće, možda bi se mogla dopustiti mogućnost, ali to je više nego nevjerojatno. Vjerojatno se, dakle, radi o unutarnjem preljubu, o preljubnoj želji, preljubnim mislima, preljubnom radovanju.

Drugo je pitanje koliko se radi o težini dosadašnjih postupaka te žene. Posve je moguće da ona nije uviđala grešnost svog postupka, pa se onda i ne opterećuje krivnjom. Dužnost je ipak ispovjednikova upozoriti je na kritičnost takve situacije zbog iznesenih razloga.

SUMMARIUM

De casu quoddam, platonicum, uti aiunt, amorem includente hic agitur. Possibilitatem quamdam apud typos sic dictos poeticos in pura repraesentatione sistendi absolute auctor articuli non respuit, tamen non unum elementum in casu proposito ad adulterinum amorem vertens observat. Et ex hoc capite platonicum amorem damnat. Si alia contra talem amorem desunt argumenta, periculum cadendi in peccatum adulterii semper adest. Hoc duplici ex capite praesertim eruitur: ex lege attractionis ex una parte et lege lapsus seu vehementis instinctus ex altere parte. Semper item attendendo amorem conjugalem debere esse totalem seu integram nec compartem patientem. In casu tamen hoc concreto confessarius ex aliis indiciis culpabilitatem an secus deducere invitatur.